

स्थानिय तहमा खटिएका स्वास्थ्य कर्मचारीहरुको कार्यविवरण

स्वास्थ्य क्षेत्रले हाल सम्म हासिल गरेका उपलब्धीहरुलाई संस्थागत गर्दै नेपालको संविधान, राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, संघीय एवम् प्रादेशिक नीति तथा योजना एवम् अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धता, सम्झौता, घोषणा साथै सम्बन्धित अन्य दस्तावेजहरुको आधारमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क, गुणस्तरिय सेवामा प्रत्येक नागरिकको पहुँच, आकस्मिक सेवामा सबैको निर्वाध रुपमा पहुँच तथा आफ्नो उपचारको सम्बन्धमा जानकारी पाउने अधिकार, प्रत्येक महिलालाई सुरक्षित मातृत्व एवम् प्रजनन स्वास्थ्य को सुनिश्चितता गर्न स्थानीय तहमा खटिएका स्वास्थ्य कर्मचारीहरुले स्थानीय तहको निर्वाचित प्रमुख तथा पदाधिकारी र कार्यकारी प्रमुख प्रति प्रत्यक्ष उत्तरदायी र जवाफदेही हुने गरि देहाय वमोजिमको भूमिका, जिम्मेवारी तथा अधिकार हुनेछ र स्वास्थ्य संयोजकको भूमिकामा खटिने स्वास्थ्य कर्मचारीले स्वास्थ्य टोलीको नेतृत्व गर्नु पर्ने छ ।

१. योजना तर्जुमा:

- राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, नेपाल स्वास्थ्य क्षेत्र रणनीति, दिगो विकास लक्ष्य, बजेट सिलिङ्गका आधारमा स्थानीय तहमा गर्नु पर्ने स्वास्थ्य सम्बन्धि कार्यक्रम एवम् कृयाकलापको प्रारम्भिक योजना तयार गर्ने ।
- संघ/केन्द्रबाट सशर्त रुपमा प्राप्त बजेट साथै स्थानीय तहबाट अधिकतम बजेट स्वास्थ्यमा विनियोजनको लागि पहल गर्ने र दुवै तर्फको बजेटबाट योजना तर्जुमा गर्ने ।
- वार्षिक स्वास्थ्य योजना स्वीकृतीको लागि परिषदमा पेश गर्ने ।
- स्थानीय तहका स्वास्थ्य सूचांक पहिचान गरि तथ्यमा आधारित नयाँ कार्यक्रमहरु प्रस्ताव गर्ने ।
- स्वीकृत कार्यक्रमहरु संचालनको लागि आवश्यकताको आधारमा प्रा.स्वा.के. र स्वा.चौ. हरुलाई परिचालन गर्ने ।

२. बजेट व्यवस्थापन:

- स्थानीय तहको लागि स्वास्थ्य क्षेत्रको बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने र स्वीकृतीका लागि गर्ने पहल गर्ने ।
- स्वीकृत बजेट नियमानुसार समयमै खर्च भएको गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गराउने ।

- स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा संचालन हुने कार्यक्रमहरू स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट नै संचालन गर्ने र नियमानुसार फर्छौट गर्ने ।

३. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन र प्रवर्द्धन

(क) खोप कार्यक्रम :

- स्वास्थ्य संस्था तथा खोप केन्द्रहरू मार्फत नियमित गुणस्तरीय खोप सेवाको पहुँच र उपलब्धता भएको सुनिश्चित गर्ने ।
- आफ्नो स्थानीय तहमा खोपको लागि सुक्ष्म योजना तयार गर्दै हरेक बालबालिकाले पूर्ण खोप पाएको सुनिश्चितता गर्ने ।
- संघीय एवम् प्रादेशिक सरकारको समन्वयमा आवश्यकता अनुसार खोप कार्यक्रम अभियान संचालन गर्ने ।
- खोप र समाग्रीको नियमित आपूर्ति तथा cold chain को आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- Vaccine Preventable Diseases को surveillance को व्यवस्थापन गर्ने ।

(ख) सुरक्षित मातृत्व एवम् नवजात शिशु स्वास्थ्य:

- स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्था एवम् स्वास्थ्य संजाल मार्फत गुणस्तरिय गर्भवती, प्रसुती, सुत्केरी सेवाको पहुँच, उपलब्ध र उपयोग भएको सुनिश्चित गर्ने ।
- स्थानीय तहमा सबैको पहुँच र उपलब्धता हुने गरि गुणस्तरिय संस्थागत प्रसुती (Birthing Center) सेवाको लागि दक्ष प्रसुतिकर्मीको नियमित उपलब्धता एवम् औषधि उपकरणको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।
- संस्थागत प्रसुती सेवा २४ सै घण्टा उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउने ।
- गुणस्तरिय आधारभूत नवशिशु स्याहार सेवाको पहुँच तथा उपलब्ध भएको सुनिश्चित गर्ने ।
- गर्भवती, प्रसुती, सुत्केरी अवस्था तथा नवशिशुमा हुन सक्ने जटिलताको व्यवस्थापनको लागि Emergency Obstetric and neonatal care (जस्तै BEONC, CEONC) सेवा का साथै आवश्यकता अनुसार प्रेषणको व्यवस्था मिलाउने ।
- आमा सुरक्षा जस्ता राष्ट्रिय प्राथमिकतामा रहेका कार्यक्रमहरूलाई महत्व दिदै स्थानीय श्रोत र साधनको प्रयोग गरि सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमलाई टेवा पुग्ने अन्य कार्यक्रम एवम् क्रियाकलप संचालन गर्ने ।

(ग) पोषण:

- पाँच बर्ष मुनीका बालबालिका, किशोर किशोरी साथै गर्भवती एवम् सुत्केरी महिलाहरुको पोषण स्थीती सुधार गर्नको लागि पोषण सम्बन्धि प्रवर्धनात्मक क्रियाकलापहरुको योजना तयार गरि स्थनीय श्रोत र साधनको अधिकतम प्रयोग गरि संचालन गर्ने ।
- लक्षित समूहलाई तथ्यको आधारमा आवश्यकता अनुसार सुक्ष्म पोषक तत्वहरु (जस्तै Vitamin A, Iron folate, Iodine,) वितरण व्यवस्था मिलाउने ।
- कुपोषित बालबालिका, गर्भवती एवम् सुत्केरी महिलाहरुको साथै अन्य कुपोषित विरामीहरुको पहिचान गरि आवश्यकता अनुसार उपचारको ब्यवस्था मिलाउने ।
- खाद्यमा आधारित पोषण कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिदै खाद्य पदार्थको गुणस्तरियता सुनिश्चितता गर्ने ।

(घ) समुदायमा आधारित नवजात शिशु तथा बालरोगको एकिकृत व्यवस्थापन कार्यक्रम:

- पाँच बर्ष मुनीका वालवालिका लगायत नवशिशुको स्वास्थ्य प्रवर्धन गर्ने एवम् देखा पर्ने सक्ने स्वास्थ्य समस्याहरु रोकथाम गर्ने समुदाय स्तरमा विभिन्न क्रियाकलाप संचालन गर्ने ।
- पाँचबर्ष मुनीका बालाबालिका लगायत नवशिशुमा देखा पर्ने स्वास्थ्य समस्याहरुको एकिकृत व्यवस्थापनका लागि समुदाय एवम् स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट प्रवाह हुने गुणस्तरिय सेवाको सुनिश्चितता गर्ने ।
- नवशिशुको निशुल्क उपचार सेवाको व्यवस्था मिलाउने ।

(ङ) परिवार नियोजन सेवा:

- स्वास्थ्य संस्थाहरु, स्वास्थ्यकर्मीहरु तथा स्वयंसेवकहरु मार्फत अस्थायी परिवार नियोजन सम्बन्धि परामर्श एवम् सेवा उपलब्ध भएको सुनिश्चित गर्ने ।
- आवश्यकता अनुसार स्थायी बन्ध्याकरण सेवा उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउने ।
- नियमित रुपमा सेवा प्रवाहका लागि परिवार नियोजनका साधनहरुको आपूर्ती, भण्डारण तथा वितरणको व्यवस्था मिलाउने ।
- परिवार नियोजन सेवाग्राहीहरुको Follow up गर्ने तथा defaulters हरूको पहिचान गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- परिवार नियोजन सेवामा पहुँच अभिवृद्धि गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।

(च) किशोर किशोरी यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवा

- किशोर किशोरी परामर्श र स्वास्थ्य सेवाहरूको पहुँच र उपलब्धता बढाइ गुणस्तरयुक्त जानकारी प्रदान गर्ने
- स्वास्थ्य सुबिधाहरू किशोर किशोरीको लागि मैत्रीपूर्ण बनाउने
- किशोर किशोरी, सेवा प्रदायक र सूचना प्रदायकहरूको ज्ञान र सिपको विकास गर्ने ।

(छ) औलो र कालाजार नियन्त्रण कार्यक्रम:

- औलो र कालाजार जस्ता जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा रहेका रोगको रोकथामको लागि जोखिममा रहेका समुदायहरूको पहिचान गरि रोकथामका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- तोकिएको मापदण्ड अनुसार स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट औलो र कालाजार रोगको पहिचान र उपचार गर्न व्यवस्थापन गर्ने ।
- संघीय तथा प्रादेशिक मार्गनिर्देशन अनुसार औलो र कालाजार नियन्त्रणका लागि आवश्यक क्रियाकलाप गर्ने ।

(ज) क्षयरोग नियन्त्रण:

- जोखिममा रहेका समुदायहरू पहिचान गरि रोकथामका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- तोकिएको मापदण्ड अनुसार शंकास्पद क्षयरोगका बिरामीहरूको पहिचान र उपचारको व्यवस्था गर्ने ।
- संघीय तथा प्रादेशिक मार्गनिर्देशन अनुसार क्षयरोग नियन्त्रणका लागि आवश्यक क्रियाकलाप गर्ने ।

(झ) कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन:

- जोखिममा रहेका समुदायहरू पहिचान गरि रोकथामका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- तोकिएको मापदण्ड अनुसार कुष्ठरोगका बिरामीहरूको पहिचान र उपचारको व्यवस्थापन गर्ने ।
- संघीय तथा प्रादेशिक मार्गनिर्देशन अनुसार स्थानीय आवश्यकता अनुसार कुष्ठरोग नियन्त्रणका लागि आवश्यक क्रियाकलाप गर्ने ।
- कुष्ठरोग तथा अन्य कारणबाट अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरूको लागि पुनर्स्थापनात्मक स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्था मिलाउने र उनीहरूले समुदायमा गुणस्तरिय जीवनयापन गर्न सक्षम बनाउनको लागि कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा असक्तहरूको लागि मैत्रीपूर्ण स्वास्थ्य सुबिधा तथा सेवाहरूको व्यवस्था मिलाउने ।

(ज) हातिपाईले रोग नियन्त्रण:

- जोखिममा रहेका समुदायहरू पहिचान गरि रोकथामका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- तोकिएको मापदण्ड अनुसार बिरामीहरूको पहिचान र उपचारको व्यवस्थापन गर्ने ।
- संघीय तथा प्रादेशिक मार्गनिर्देशन अनुसार स्थानीय आवश्यकता अनुसार कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- हातिपाईले रोगबाट अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरूको लागि पुनर्स्थापनात्मक स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्था मिलाउने र उनीहरूले समुदायमा गुणस्तरिय जीवनयापन गर्न सक्षम बनाउनको लागि कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

(ट) एच.आई.भि/ एड्स एवम् यौनरोग नियन्त्रण सम्बन्धि कार्यक्रम

- जोखिममा रहेका समुदायहरू पहिचान गरि रोकथामका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- तोकिएको मापदण्ड अनुसार एच.आई.भि. एड्स एवम् यौनरोग बिरामीहरूको पहिचान र उपचार गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- ART र PMTCT लागूतका अन्य सेवाहरू निरन्तर उपलब्ध गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- संघीय तथा प्रादेशिक मार्गनिर्देशन अनुसार एच.आई.भि. एड्स एवम् यौनरोग नियन्त्रणका लागि आवश्यक क्रियाकलाप गर्ने ।
- एच.आई.भि. एड्सबाट संक्रमित तथा प्रभावित ब्यक्तिहरूलाई समुदायमा पुनर्स्थापन गरि गुणस्तरिय जीवनयापन गर्न कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

(ठ) सामान्य रोग तथा चोटपटको उपचार र व्यवस्थापन:

- स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट नियमित वहिरंग सेवा संचालनको लागि व्यवस्थापन गर्ने ।
- अतरंग सेवाबाट दिनु पर्ने संस्थाबाट अन्तरंग सेवाको व्यवस्था मिलाउने ।
- स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा उपचार हुन नसकेका बिरामीलाई प्रेषण गर्न सहयोग गर्ने ।

(ड) आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा

- स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्था (निजी तथा सरकारी) हरूमा आकस्मिक सेवा आवश्यक भएका सबै बिरामीहरूले यथाशिघ्र, सर्वसुलभ रूपमा गुणस्तरिय आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा पाउने व्यवस्था भएको सुचिचित गर्ने ।
- आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा नियमित रूपमा प्रवाह भएको सुनिश्चित गर्ने ।

(ढ) सामान्य स्वास्थ्य प्रयोगशाला सेवा:

- प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र एवम् स्वास्थ्य चौकीहरुबाट सामान्य स्वास्थ्य प्रयोगशाला सेवा उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउने ।
- प्रयोगशाला जाँचको नियमित गुणस्तर नियन्त्रणको लागि समन्वय गर्ने ।

(ण) नसर्ने रोग रोकथाम र सडक दुर्घटना :

- नसर्ने रोगको रोकथाम एवम् स्वास्थ्य जीवनशैली सम्बन्धि जनचेतना बढाउन कृयाकलापहरु गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट नसर्ने रोगहरुको स्क्रिनिङ, निदान, उपचारको व्यवस्थापन गर्ने । जटिल रोगहरुको पहिचान गरि अस्पतालमा रिफरलको व्यवस्थापन गर्ने ।
- राजमार्ग एवम् जोखिमउक्त क्षेत्रहरुमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुलाई सडक दुर्घटनाको प्राथमिक उपचारको केन्द्रको रुपमा तयार गर्ने । सडक दुर्घटनामा परेका हरुलाई यथाशिघ्र प्रेषण गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

(त) मानसिक स्वास्थ्य कार्यक्रम :

- मानसिक स्वास्थ्य सम्बन्धि समुदायमा प्रवर्धनात्मक कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट मानसिक रोगको पहिचान गरि उचित परामर्श, उपचार तथा प्रेषण गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

(थ) Out reach सेवा:

- आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरु जस्तै परिवार नियोजन, बाल स्वास्थ्य, सुरक्षित मातृत्व र नव शिशुमा पहुँच सुधार गर्ने स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट नियमित Primary health care Out reach service तथा satellite clinic नियमित संचालनको सुनिश्चितता गर्ने ।
- दुर्गममा क्षेत्रका जनताहरुले पनि विशेषज्ञ सेवाको अनुभूती गरेको सुनिश्चितता गर्नको लागि निश्चित समयमा संचालन गर्न समन्वय गर्ने ।

४. महामारी एवम् विपद व्यवस्थापन

- स्थानीय तहमा हुन सक्ने महामारी रोग तथा विपदको जोखिम निर्धारण गर्ने सो सम्बन्धि contingency plan बनाउने ।
- स्थानीय तहमा हुन सक्ने महामारी रोकथाम तथा विपद सम्बन्धि जनचेतनाका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।

स्थानीय तहमा खटिएका स्वास्थ्य कर्मचारीहरुको कार्यविवरण

६

- महामारी तथा विपद व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तह र वडा स्तरमा Rapid Response Team (RRT) गठन गरि सक्रिय गराउने ।

५. स्वास्थ्य शिक्षा तथा जनस्वास्थ्य सेवाको प्रवर्द्धन:

- स्थानीय स्तरमा सञ्चालित जनस्वास्थ्य कार्यक्रमका बारेमा जनसमुदायमा जनचेतनाका कार्यक्रम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने पहल गर्ने ।
- स्वस्थ जीवनशैली, पोषण, शारीरिक व्यायाम, योग अभ्यास, स्वास्थ्य वृत्त पालना, पन्चकर्म लगायतका जनस्वास्थ्य सेवाको प्रवर्द्धन गर्ने पहल गर्ने
- सुर्तिजन्य पदार्थ, मदिरा र लागुपदार्थ प्रयोगमा नियन्त्रण तथा सचेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- स्वास्थ्य तथा सरफाई संग सम्बन्धित विभिन्न दिवसहरु मनाउने व्यवस्था मिलाउने ।

६. विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम:

- स्थानीय स्तरका हरेक विद्यालयहरुमा नियमित रुपमा विद्यालय स्वास्थ्य शिक्षा र आयुर्वेद शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन गर्ने विद्यालयसंग समन्वय गर्ने ।

७. महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका कार्यक्रम

- महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु छनोट र विदाईमा सहजीकरण गर्ने । सेवाबाट विदा लिन चाहने स्वायम सेविकालाई सम्मानजनक रुपले विदा गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- नयाँलाई आधारभूत तालिम र पुरानालाई पुनर्ताजगी तालिम दिन आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- महिला स्वास्थ्य स्वायम सेविकालाई उनीहरुको सेवासंग सम्बन्धित औषधि, उपकरण एवम् सामाग्रीहरु उपलब्ध भएको सुनिश्चितता गर्ने ।
- महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाबाट प्रदान गरिने सेवाहरु गुणस्तरिय बनाउनको लागि नियमित सहयोगात्मक सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गरिएको सुनिश्चितता गर्ने ।
- महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुको समीक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुमा प्रोत्साहन र उत्प्रेरणा जगाउन विभिन्न क्रियाकलाप संचालन गर्ने ।

८. आपूर्ति

- स्थानीय स्तरमा औषधी र स्वास्थ्य उपकरणको खरिद गर्न प्रक्षेपण तथा परिमाण निर्धारण लगायतका प्राविधिक सहयोग गर्न समन्वय गर्ने ।
- स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धि औषधि, उपकरण एवम् औजारहरु सुरक्षित भण्डारणको व्यवस्था मिलाउने ।
- स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरुको ASL र EOP निर्धारण गर्न सहयोग गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आपूर्ति सम्बन्धि अभिलेख राखिएको सुनिश्चित गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरुको आपूर्ति सम्बन्धिको प्रतिवेदन नियमित रुपमा प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाउने र सो को विप्लेषण गरि आवश्यक कारवाही गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट माग भए अनुसारको औषधि, उपकरण एवम् औजारहरु उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउने र सो सम्बन्धि अभिलेख राख्ने ।

९. अनुगमन र सुपरिवेक्षण:

- नियमित तथा एकिकृत अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्नका लागि कार्यतालिका र स्वास्थ्य सुचक अनुसारको चेकलिष्ट बनाउने
- स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट संचालन भएका स्वास्थ्य सेवाका कार्यक्रमहरुको नियमित अनुगमन गर्ने र आवश्यक कारवाही गर्ने।
- स्वास्थ्य संस्थाहरुमा कार्यरत कर्मचारीहरुलाई सहयोगात्मक सुपरिवेक्षण गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाबाट सामुदायमा खटिने कर्मचारी एवम् स्वयम् सेवहरुको सुपरिवेक्षण भएको सुनिश्चित गर्ने ।
- अनुगमन तथा निरीक्षण को प्रतिवेदन अध्ययन गरि आवश्यक पृष्ठपोषण एवम् आवश्यक कारवाही गर्ने ।

१०. अभिलेख र प्रतिवेदन :

- स्थानीय तहमा रहेका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट (नीजि समेत) बाट प्रदान गरिएका स्वास्थ्य सेवाका अभिलेखहरु HMIS अनुसार राखिएको सुनिश्चित गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट नियमित तोकिएको ढाँचामा प्रतिवेदनहरु नियमित प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- संकलित सूचनाहरुको अध्ययन तथा विश्लेषणका आधारमा स्वास्थ्यका प्रमुख समस्याहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्ने ।

- स्थानीय तहबाट सम्पादन भएका स्वास्थ्य सेवाका क्रियाकलापहरूको अभिलेख राख्ने र सम्बन्धित निकायमा यथाशिघ्र वा तोकिएको समयमा प्रतिवेदन गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्था एवम् स्थानीय तहको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गर्न सहजिकरण गर्ने ।

११. स्वास्थ्य सेवाका जनशक्तिको व्यवस्थापन:

- स्थानीय तहमा रहेका स्वास्थ्य सेवाका जनशक्तिकोहरूको विवरण राख्ने र नियमित अध्यावधिक गर्ने ।
- स्थानीय तहमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रादन गर्न आवश्यक स्वास्थ्य सेवाका जनशक्तिको प्रक्षेपण गर्ने ।
- आवश्यक जनशक्ति प्राप्तिको लागि सम्बन्धित निकायहरूसँग सहकार्य गर्ने ।
- उद्देश्य प्राप्तमा भएको प्रगतिको आधारमा स्वास्थ्य कार्यक्रमको प्रभाकारिता मुल्यांकन गर्ने र सो कार्यक्रममा सामेल स्वास्थ्यकर्मी लाई पुरस्कारको व्यवस्था मिलाउने ।
- वृत्ती विकासको समान अवसर प्राप्त हुने व्यवस्था मिलाउने ।
- स्वास्थ्य गुणासो व्यवस्थापनको व्यवस्था मिलाउने ।

१२. तालिम व्यवस्थापन:

- स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरू तालिम आवश्यकता पहिचान गरि तालिमको विकास, संचालन र मुल्यांकन गर्ने ।
- तालिम संचालन गर्ने सम्बन्धित विभिन्न निकायहरूसँग समन्वय गरी तालिमको संचालन तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
- तालिम आवश्यक भएका कर्मचारीहरू पहिचान गरि तालिम संचालन गर्ने विभिन्न निकायहरूसँग समन्वय गरि तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
- तालिम सूचना व्यवस्थापन गर्ने (तालिम सम्बन्धि कर्मचारीहरूको विवरण अध्यावधिक गर्ने) ।

१३. प्रशासनिक कार्य

- स्वास्थ्य संस्थाको नियमित प्रशासनिक कार्यहरू दैनिक रुपमा सम्पादन हुने व्यवस्था मिलाउने ।
- विदा, सरुवा एवम् काज जस्ता कर्मचारी व्यवस्थापनका कार्यहरूका लागि कर्मचारी समायोजन नहुदा सम्मका लागि पूर्वत नै हुने गरी सम्बन्धित जिल्ला जन/स्वास्थ्य एवम् आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्रसँग आवश्यक समन्वय गर्ने ।

१४. जनसहभागिता र समुदाय परिचालन

- समुदायमा संचालन हुने स्वास्थ्य सेवाका विभिन्न क्रियाकलापहरूमा समुदायहरूको सक्रिय सहभागिता हुने गरि संचालन गर्ने ।
- स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितिहरूसंग सहकार्य गर्ने ।

१५. विद्यमान स्वास्थ्य र सरसफाई सम्बन्धि नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजनाहरू कार्यान्वयन तथा नियमन गर्ने र गराउने ।

१६. स्थानीय तहको लागि स्वास्थ्य तथा सरसफाई सम्बन्धि कानून, नीति, रणनीति, मापदण्ड, निर्देशिका लगायत अन्य मार्गदर्शनहरू तयार गर्ने एवम् नियमन गर्न सहजिकरण गर्ने

(क) अस्पताल तथा अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरूको स्थापना तथा संचालन गर्ने

- स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच र सेवाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न स्थानीय आवश्यकता र राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार आवश्यक अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी लगायतका स्वास्थ्य संस्थाहरू स्थापना गर्न पहल गर्ने ।

(ख) स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धि भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने :

- स्थानीय तहको लागि स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धि भौतिक पूर्वाधार विकास तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यका लागि निम्न विवरण सहितको दस्तावेज निर्माण र नियमित अध्यावधिक गर्ने ।
 - राष्ट्रिय/संघीय तथा प्रदेशको मापदण्ड अनुसार स्थानीय तहको आवश्यकता एवम् भौगोलिक अवस्था अनुसार विभिन्न स्तरका स्वास्थ्य संस्थाहरूको भवनको मापदण्ड एवम् निर्देशिका ।
 - स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने विभिन्न तहका स्वास्थ्य संस्थाको विवरण
 - स्थापना भई सकेका र संचालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाको विवरण
 - भवनको विवरण सहित स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण
 - मापदण्ड अनुसारका भवन नरहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण
- प्राथमिकताको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाको लागि वा स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको लागि नयाँ भवन निर्माण, भवन मर्मत एवम् retrofitting को लागि योजना तयार गर्ने र सोको कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित निकायमा पहल गर्ने ।

- स्वास्थ्य संस्थाहरूको स्तर अनुसार स्वास्थ्य सेवाका लागि अन्य पूर्वाधारहरू (औजार उपकरण, गाडी, जेनेरेटर आदी) को लागि मापदण्ड तोकेर योग्यता निर्धारण गर्ने । नयाँ ईन्जिनियरिङ्ग र प्रविधिलाई अनुसार मापदण्ड अध्यावधिक गर्ने ।
- सबै तहका स्वास्थ्य सेवाका लागि अन्य पूर्वाधारहरू मौज्जात अभिलेखिकरण गर्ने ।
- प्राथमिकताको आधारमा आवश्यक पूर्वाधारहरू उपलब्ध गराउनको लागि सम्बन्धित निकायहरूमा पहल गर्ने ।
- स्थानीयस्तरको लागि स्वास्थ्यका पूर्वाधार मर्मत सम्भारका लागि भैतिक पूर्वाधारको मर्मत निर्देशिका निर्माण गरि सोही अनुसार कार्यान्वयन गर्ने ।

(ग) स्वच्छ खानेपानी र खाद्य पदार्थको गुणस्तर

- स्वच्छ खानेपानी तथा खाद्य पदार्थ सम्बन्धि जनचेतना जगाउन समुदायमा कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- स्थानीय तहमा स्वच्छ खाने पानीको गुणस्तरको लागि मापदण्ड निर्धारण गर्ने ।
- खानेपानीको नियमित गुणस्तर जाँच गर्ने एवम् आवश्यक कारवाहीको लागि सम्बन्धित निकायहरूसंग समन्वय गर्ने ।
- खाद्य पदार्थ गुणस्तर नियन्त्रणको लागि आवश्यक कानून बनाउन सहजिकरण गर्ने र सम्बन्धित निकायहरूसंग समन्वय गरि नियमन गर्ने ।

(घ) वायु तथा ध्वनि प्रदूषण नियन्त्रण गर्न:

- वायु तथा ध्वनि प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धि कानून बनाउन एवम् नियमन गर्न सहजिकरण गर्ने ।
- घर भित्रको वायु प्रदूषणबाट स्वास्थ्यमा पर्ने नकरात्मक असरबारे जनचेतना जगाउने तथा यसको नियन्त्रणको लागि सम्बन्धित निकायहरूसंग समन्वय गर्ने ।

(ङ) विभिन्न स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट निस्कने स्वस्थजन्य फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्न

- स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरमैला सम्बन्धि निर्देशिका तयार गर्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्यजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको अनुगमन र सहयोगात्मक सुपरिवेक्षण गर्ने ।

(च) रक्त संचार सेवा सम्बन्धि सम्पूर्ण कार्यहरूको संचालन तथा व्यवस्थापन गर्न

- रक्त संचार सेवा सम्बन्धि कानून एवम् निर्देशिका तयार गर्ने ।
- रक्त संचार सेवाको नियमन गर्ने ।

(छ) जनरल अस्पताल र नर्सिङहोम, निदान केन्द्र र अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरू, क्लिनिक र औषधि पसल दर्ता, संचालन अनुमति र नियमन गर्न

- स्थानीय तहमा जनरल अस्पताल, नर्सिङहोम, निदान केन्द्र, क्लिनिक, डायग्नोस्टिक सेन्टर लगायत अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरू दर्ता, अनुमती तथा नविकरण सम्बन्धि निर्देशिका तयार गर्ने ।
- स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाको गुणस्तर सेवा प्रदान गरेको सुनिश्चित गर्ने ।

(ज) स्वास्थ्य बीमा लगायतका सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम व्यवस्थापन गर्न

- स्थानीय स्तरमा स्वास्थ्य विमा लगायत का सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरूको लागि निर्देशिका तयार गर्ने ।
- स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रमलाई सबैको पहुँच, उपलब्धता र उपयोगिताको सुनिश्चित गर्न ।
- स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा ज्येष्ठ नागरिकहरूको लागि मैत्रीपूर्ण स्वास्थ्य सुबिधा तथा सेवाहरूको व्यवस्था मिलाउने ।
- पिछडिएका वर्ग, अति गरिब, वन्चितिकरणमा परेका, सिमान्तकृत एवम् अल्पसंख्यक समुदायको लागि सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

(झ) स्थानीय स्तरमा औषधी तथा अन्य मेडिकल उत्पादनहरूको न्यूनतम मूल्य निर्धारण तथा नियमन गर्न

- स्थानीय स्तरमा औषधी तथा अन्य मेडिकल उत्पादनहरूको न्यूनतम मूल्य निर्धारण गर्न निर्देशिका तयार गर्ने ।
- औषधि तथा अन्य मेडिकल उत्पादनहरूको विक्री वितरणको नियमन गर्ने ।

(ञ) स्थानीय स्तरमा औषधीको उचित प्रयोग र Antimicrobial Resistance न्यूनीकरण गर्न

- स्थानीय स्तरमा औषधिहरूको उचित प्रयोगको सुनिश्चितताको लागि मापदण्ड तथा निर्देशिका तयार गर्ने ।
- Antimicrobial resistance न्यूनीकरण गर्नको लागि आवश्यक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

(ट) स्थानीय स्तरमा जनस्वास्थ्य निगरानी (Public Health Surveillance):

- स्थानीय स्तरमा Public Health Surveillance को लागि निर्देशिका तयार गर्ने ।
- सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने ।

(ठ) सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरु बिचको समबन्ध स्थापित गर्ने

- विभिन्न तहका सरकारी संरचनाहरूसंग निरन्तर समन्वय गर्ने ।
- जिल्ला जन/ स्वास्थ्य एवम् अस्पतालहरूसंग निरन्तर समन्वय गर्ने ।
- जिल्ला, प्रदेश एवम् संघीय सरकारी निकायहरूसंग स्वास्थ्य सेवा संग सम्बन्धित कार्यहरु कार्यान्वयनको लागि आवश्यक सम्बन्ध स्थापित गर्ने ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा काम गर्न ईच्छुक साझा उदेश्य भएका गैर सरकारी एवम् वाह्य दातृ निकायहरूसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
- गैर सरकारी संघ संस्था एवम् वाह्य दातृ निकायहरूसंग स्थानीय तहका स्वास्थ्य आवश्यकता अनुसार सहयोग प्राप्त गर्न समन्वय गर्ने ।

१७. आयुर्वेदिक, युनानी, आम्ची, होमियोप्याथिक, प्राकृतिक चिकित्सा लगायतका परम्परागत स्वास्थ्य उपचार सेवा व्यवस्थापन गर्ने

१८. स्थानीय स्तरमा औषधीजन्य वनस्पति, जडीबुटी र अन्य औषधीजन्य वस्तुको उत्पादन, प्रशोधन र वितरण गर्ने ।

१९. अन्य:

- संचालनमा रहेका स्वास्थ्य सेवा एवम् कृयाकलापहरुकलाई निरन्तरता दिदै स्थानीय आवश्यकता अनुसार एवम् प्रादेशिक तथा संघीय लक्ष प्राप्त गर्नको लागि थप सेवा एवम् कृयाकलापहरु संचालन गर्ने ।

महेश्वर

(ठ) सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरु बिचको समबन्ध स्थापित गर्ने

- विभिन्न तहका सरकारी संरचनाहरूसंग निरन्तर समन्वय गर्ने ।
- जिल्ला जन/ स्वास्थ्य एवम् अस्पतालहरूसंग निरन्तर समन्वय गर्ने ।
- जिल्ला, प्रदेश एवम् संघीय सरकारी निकायहरूसंग स्वास्थ्य सेवा संग सम्बन्धित कार्यहरु कार्यान्वयनको लागि आवश्यक सम्बन्ध स्थापित गर्ने ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा काम गर्न ईच्छुक साझा उदेश्य भएका गैर सरकारी एवम् वाह्य दातृ निकायहरूसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
- गैर सरकारी संघ संस्था एवम् वाह्य दातृ निकायहरूसंग स्थानीय तहका स्वास्थ्य आवश्यकता अनुसार सहयोग प्राप्त गर्न समन्वय गर्ने ।

१७. आयुर्वेदिक, युनानी, आम्ची, होमियोप्याथिक, प्राकृतिक चिकित्सा लगायतका परम्परागत स्वास्थ्य उपचार सेवा व्यवस्थापन गर्ने

१८. स्थानीय स्तरमा औषधीजन्य वनस्पति, जडीबुटी र अन्य औषधीजन्य वस्तुको उत्पादन, प्रशोधन र वितरण गर्ने ।

१९. अन्य:

- संचालनमा रहेका स्वास्थ्य सेवा एवम् कृयाकलापहरुकलाई निरन्तरता दिदै स्थानीय आवश्यकता अनुसार एवम् प्रादेशिक तथा संघीय लक्ष प्राप्त गर्नको लागि थप सेवा एवम् कृयाकलापहरु संचालन गर्ने ।

महेश्वर